

‘Wat dan nog, als ze me vermoorden?’

Vier jaar na de brute moord op Anna Politkovskaja is het voor Russische journalisten alleen maar moeilijker geworden om hun werk te doen. Maar een kleine groep gaat onvermoeibaar door. Twee kartrekkers zijn Jevgenija Albats, hoofdredacteur van opinieblad The New Times en Aleksandr Golts, adjunct van internettijdschrift Het Dagelijkse Magazine.

TEKST HELGA SALEMON FOTO ANP/AFP PHOTO/ROMEINS GONCHAROV/HO

De ontstaansgeschiedenis van het Russische internettijdschrift Het Dagelijks Magazine, waarvan Aleksandr Golts adjunct-hoofdredacteur is, vertelt in een notendop het verhaal van de persvrijheid in Rusland na de val van de Sovjet-Unie. ‘Nadat Vladimir Poetin in 2000 aan de macht kwam, werd het media-imperium van de toenmalige oligarch Vladimir Goesinskij vernietigd’, vertelt Golts. ‘In 2001 behoorde onder andere het wekelijkse opinieblad “Itogi” (De Balans) tot dit imperium. Op een lentedag in 2001 gingen wij naar ons



werk en stonden we voor een gesloten deur. Net als alle media van Goesinskij, werd het blad door het Kremlin geconfisqueerd en ging over in handen van een stroman van de machthebbers.' Daarop begon de oude redactie een nieuw tijdschrift dat Het Dagelijks Magazine heette. Door de veranderende politieke situatie, kon het blad echter geen adverteerders vinden en Goesinskij was inmiddels gevlucht naar West-Europa. Eind 2004 hield het blad daarom op te bestaan. 'Na de teloorgang van het gedrukte blad, begonnen we met een internetversie om een platform voor discussie te bieden. Onze journalisten ontvangen slechts een kleine symbolische vergoeding maar voor de meeste van hen is het belangrijkste dat ze zich ongcensureerd kunnen uitspreken.'

Jevgenija Albats, hoofdredacteur van het wekelijkse opinieblad The New Times is het eens met Golts wat betreft de neergang van de persvrijheid onder Poetin. Persoonlijk beschouwt Albats de periode van Gorbatsjov's perestrojka in de tachtiger jaren als de bloeitijd van de onafhankelijke journalistiek in Rusland. In die tijd schreef zij als eerste in de Sovjet-Unie een serie kritische onderzoeksverhalen over de almachtige veiligheidsdienst KGB. Veelzeggend is dat het boek dat zij indertijd hierover schreef tegenwoordig niet meer is te verkrijgen in Rusland.

Vooral na de moord op Anna Politkovskaja op de verjaardag van toenmalig president Poetin in 2006, ontstond in het Westen het beeld dat journalist een gevaarlijk beroep is in Rusland, is dat zo?

Albats: 'In Rusland worden journalisten regelmatig vermoord vanwege hun werk. Na de schokkende moord op Politkovskaja, die een goede vriendin van mij was, is het alleen maar slechter geworden. Afgelopen april werd in mijn auto een mechanisme gevonden. Het was niet helemaal duidelijk of het een ontstekingsmechanisme was of een ontvanger voor achtervolgingen. Ik word sowieso voortdurend gevolgd door de Russische veiligheidsdienst. Maar ik geloof in de publieke zaak. Ik ben al 52 jaar, mijn man is overleden en mijn dochter al volwassen, dus wat dan nog als ze me vermoorden? Maar natuurlijk ga ik er niet vanuit dat ik morgen wordt vermoord.'

De Russische politie viel op 2 september j.l. nog het kantoor van The New Times in Moskou binnen. Tweede van links is hoofdredacteur Jevgenija Albats.

Golts: 'Het is inderdaad steeds maar slechter geworden onder Poetin. Wij ontvangen behoorlijk vaak bedreigingen via internet. Maar ik wil het niet dramatiseren, het hoort erbij. Als je aan het front de hele tijd bedenkt dat je kunt worden gedood, dan kom je nergens meer toe.'

Was de ommekeer in het politieke klimaat onder president Poetin een grote teleurstelling voor u en uw collega's?

Golts: 'Irritatie is misschien een beter woord. Ik heb Poetin geïnterviewd toen hij Secretaris van de Russische Veiligheidsraad werd in 1999 en niemand in de verste verte nog vermoedde dat hij de belangrijkste man in Rusland zou worden. Wat hij toen zei was tekenend: "Wij als voormalige inlichtingenagenten en jullie journalisten houden ons in principe met hetzelfde bezig. We verzamelen informatie om die op het juiste moment te gebruiken."'

Albats: 'Poetin is er, als voormalig spion, van overtuigd dat journalistiek een instrument is, een vorm van prostitutie. Als er in Russische media kritische artikelen over hem verschijnen, dan denkt hij dat dit het werk is van Westerse inlichtingendiensten. Poetin ziet ons als vijanden en het is geen lolletje om door de staat als "vijand van het volk" te worden beschouwd.'

Maar u heeft toch de vrijheid om te publiceren wat u wilt?

Golts: 'Je moet bedenken dat de macht de media in verschillende categorieën indeelt, het zijn er denk ik drie. De eerste betreft de nationale tv-kanalen, die volledig onder staatscontrole staan en rond de 90 procent van de Russische bevolking bereiken. Er zijn geruchten dat er, net als in de Sovjettijd, iedere maandag een bijeenkomst is van hoofdredacteurs van de tv-kanalen met de topambtenaren van het Kremlin, waarin de inhoud van de programma's wordt vastgesteld. De tweede groep omvat de gedrukte media. Binnen die groep staan de media met de grootste oplage, zoals het dagblad de Komsomolskaja Pravda (35 miljoen exemplaren), onder strenge controle. Daarnaast omvat deze categorie een aantal kwaliteitskranten met een kleine oplage, zoals de zakenkranten Kommersant (110.000 exemplaren) en Vedomosti. Al deze uitgaven mogen kritiek uiten op de autoriteiten maar niet rechtstreeks op premier Poetin of president Dmitrij Medvedev. De laatste groep tenslotte betreft "marginale uitgaven", zoals de onze, de krant Novaja Gazeta, The New Times en het radiokanaal Echo Moskvi. Deze media verschil-

len van de anderen door hun aantal lezers en luisteraars. Dat aantal is verwaarloosbaar vanuit electorale motieven.'

Albats: 'Bij persvrijheid gaat het bovendien niet zozeer om het recht te publiceren maar om de vrije toegang tot informatie, in die zin bestaat er in Rusland geen enkele persvrijheid. Wij hebben geen enkele toegang tot de kringen waar cruciale beslissingen worden genomen. Bovendien krijgen we voortdurend bezoek van het OM dat eist dat we onze bronnen onthullen en het materiaal voor onze artikelen overhandigen, maar ik weiger dat en tot nu toe hebben we alle rechtszaken gewonnen.'

Hoe komen u en uw collega's aan informatie in zo'n gesloten klimaat?

Albats: 'Dat is heel moeilijk. Voor Rusland geldt wat dat betreft hetzelfde als voor andere landen met een autoritair regime, zoals Colombia. Er zijn altijd verschillende machtsgroeperingen die onderling in conflict zijn. Het lukt altijd wel hier en daar wat informatie los te krijgen, en dat materiaal kun je dan combineren om tot je verhaal te komen. Maar dat is niet eenvoudig.'

Golts: 'Dat is ook ons grootste probleem. Om aan betrouwbare informatie te komen, heb je vijf, zes verschillende anonieme bronnen nodig. Als je maar één bron hebt, moet je er van uitgaan dat je wordt gebruikt in het belang van de persoon in kwestie. De Russische wet op het staatsgeheim maakt het nog ingewikkelder, omdat die desgewenst heel ruim kan worden toegepast. En militaire zaken, waar ik over schrijf, worden als streng geheim beschouwd. Ze zouden mij daarom op willekeurig welk moment in de gevangenis kunnen zetten voor het zogenaamd onthullen van staatsgeheimen.'

U noemt de hele tijd Poetin maar de president van Rusland is inmiddels toch Dmitrij Medvedev, en zijn woorden klinken een stuk liberaler?

Golts: 'Niemand beschouwt Medvedev daadwerkelijk als leider van Rusland, hij wordt niet serieus genomen.'

Albats: 'Ik denk niet dat Medvedev liberaler is dan Poetin, hij is alleen jonger en hij heeft geen verleden in de KGB, wat heel belangrijk is. Het probleem is dat hij wel mooie woorden spreekt maar niets doet.'

Zie ook pag 34 voor een bespreking van het boek 'Niets dan de waarheid' van Anna Politkovskaja.